

tot de hoogst-mogelijke capaciteit zal moeten opvoeren.

Wanneer wij het bedrijfsleven gadeslaan, zien wij machines, in grooten getale opgesteld en daartusschen in duizenden menschen aan den arbeid, het zij aan- of los van de machine. De eene helft van die bezige veelheid, de machinale, is gelijk wij zooeven zeiden, onderworpen geworden aan een streng onderzoek inzake de doelmatigheid. Wij komen voor de vraag te staan, of hetzelfde ook getuigd kan worden van die andere helft van het bedrijfsleven: de factor van den menschelijken arbeid. Is, zoo zouden wij kunnen vragen, wel eens nagegaan of ieder arbeider ook op doeltreffende wijze arbeid en zoo niet, is zoo'n onderzoek dan mogelijk?

Zulk een onderzoek omvat velerlei. Men heeft te onderzoeken of de arbeider wel geschikt is voor het werk hem opgedragen; of de ruimte, waarin die arbeid wordt verricht, behoorlijk is; of de tijd, die voor den arbeid toegemeten wordt, voldoende is; of het loon redelijk is; of de arbeid zooveel mogelijk, door het aanwenden van goede hulpmiddelen, wordt verlicht; of de arbeider zich bewust is van de productie die minstens van hem gevraagd wordt. Er zou misschien meer op te nemen zijn.

In het algemeen moet men erkennen, dat van een bewust onderzoek naar al deze factoren tot voor enkele jaren niet veel is terecht gekomen.

II. Een bekend voorbeeld van verkeerde arbeidsverdeling en dus ook van onvoldoende arbeidsverrichting, wordt gevonden in het eerste stadium der nijverheid, ook wel familie-nijverheid genoemd. Wij zien hier de vrouw belast met allerlei arbeid, soms zelfs zeer zwaren arbeid, de mannen hadden de z.g. edele vakken, als oorlog, jacht e.d. Ik wil de vraag stellen, of, wanneer in latere eeuwen algemeen die verdeling van arbeid wordt afgekeurd en wel omdat men meende, dat de vrouw te zwaar en de man te weinig belast werd, dat veel arbeid als akkerbouw, zorg voor het vee en zooveel meer, door den man behoorde verricht te worden, of, zeg ik, dit iets anders was dan blijkt geven van de meening, dat het werk behoort te worden gedaan door hem of haar die daartoe het meest geschikt is; dat men dus voor elk werk moet zoeken de meest geschikte.

In een volgend stadium vinden wij de Gilden. Een karaktertrek van den Gilden-tijd was, dat men vooral lette op het eindproduct van den arbeid, minder op hetgeen daartoe noodig was; men achtte meer het „wat“, dan het „hoe“.

De gilden zijn uitgestorven. De macht van de groote rijken bracht centralisatie van kapitalen en het gebruik daarvan ten behoeve van verdere machtsontwikkeling. De bezitters dier groote kapitalen konden, in tegenstelling met de vaak arme gildemeesters, meestal anderen voor zich laten werken. Hierin ligt het begin van de huisindustrie.

De huisindustrie heeft een vrij langdurig bestaan gekend. Het samenbrengen van arbeiders in fabrieken is betrekkelijk van jongen datum. Deze tijd der nijverheid heeft zich gekenmerkt, door een volslagen anarchie in werkmethode. In den tijd van de huis-industrie interesseerde het den werkgever in het minst niet, op welke wijze het product

werd vervaardigd. Hij wilde zich slechts bezig houden met de kwaliteit van het geleverde product, en betaalde naar het kwantum.

Eerst in de fabrieks-nijverheid is gekomen een technische verdeling van verrichtingen. Nu men verschillende arbeiders naast elkander kon plaatsen, kon men ook het productie-proces eenigszins gaan ontleden en arbeider A het hoofd, arbeider B de romp en arbeider C de beenen van het product laten bewerken. Dit beginsel der verdeling nu is toegesplitst door de invoering van machines in de fabrieken, als gevolg van de omstandigheid, dat zoo'n machine zich slechts leent tot de vervaardiging van éénsoortige voorwerpen.

De arbeidsverdeling is noodig omdat, naar men heeft geconstateerd, in doorsnee de mensch het nuttigste bezig is, indien hij niet voor al te groote verscheidenheid in zijn arbeid wordt geplaatst.

Bekend is het voorbeeld, dat de Engelsche econoom Adam Smith, in zijn in 1776 verschenen standaardwerk, van de vervaardiging van spelden gaf. Hij merkte op, dat de bezigheid van het spelden-maken is geworden een arbeid, in vele onderdeelen verdeeld en voorts, dat een arbeider, met die verdeling niet bekend, met de grootste inspanning misschien één speld per dag en zeker niet meer dan 20 zou kunnen maken. Door een verdeling van den arbeid in 18 verschillende onderdeelen werd een productie per arbeider van 4800 stuks per dag bereikt. Hij voegt daaraan toe de opmerking, dat in iederen tak van industrie de resultaten van arbeidsverdeling steeds even treffend zijn als in dit eenvoudige voorbeeld.

De tegenwoordige tijd dwong tot verdere consequentie. Men is een tijd lang tevreden geweest met de resultaten door de verdeling der werkzaamheden over verschillende arbeiders, behaald, men meende nu vrijwel een behoorlijke scheiding te hebben verkregen tusschen machinalen en menschelijken arbeid en meende, dat men volstaan kon door den mensch zekere prikkels te geven als een stimulans voor zijn arbeidslust. Ik kom hierop nog nader terug, doch ik wil op deze plaats alvast constateeren, dat al die prikkels wel hebben geprikkeld, doch niet deden bereiken, datgene wat men beoogde.

's Gravenhage.

A. SCHILDER.

VRAGEN VAN JONGEREN

Christendom en Idealisme.

In een vorig artikel trachtten we kort aan te duiden de hoofdmomenten van Bierens de Haan's idealistische wereld- en levensbeschouwing. We komen nu tot de eigenlijke vraag, die ons gesteld werd, hoe we hebben te oordeelen over de verhouding van dit wijsgeerig idealisme tot het historisch Christendom.

Daar zijn er in onze dagen, die, evenals onze geachte lezers, van meening zijn, dat we in dit idealisme een bondgenoot voor het Christendom mogen

zichzelf wel zóó kunnen worden verstaan, dat Israël niet meer onder vreemde onderdrukkers zou geknecht zijn, maar onder regeerders uit het eigen volk zou komen te staan — zooals vele uitleggers het dan ook opvatten. Zelfs het woord „Heerlijke“ kan hier niet als een overtuigend bewijs worden aangevoerd dat de Messias is bedoeld, daar het oorspronkelijke woord niet anders beteekent dan „overste“. Maar wat verder van dien overste en heerscher wordt gezegd wijst toch wel uit dat het over den Messias gaat: God zal hem toegang verleenen, om tot Hem te naderen; iets wat toch eigenlijk voor een mensch onmogelijk is („wie is hij die?“). Het is duidelijk dat hiernede het bijzondere Middelaarskarakter van den Messias wordt aangeduid. We hebben deze aankondiging van den Messias en zijn werk te verstaan als in vs 9: ze staat los naast de profetie van den terugkeer uit Babel, en ligt chronologisch in een heel ander vlak. Een vierde toezegging ligt in Jer. 30:23—31:1, waarin we weer een aankondiging van het gericht hebben, gevolgd door de belofte van ontferming. De Berkhoff verstaat dit gericht van de eschatologische worsteling tusschen God en Satan (a.w. bldz. 153, 154). Hij meent dat dit geestesoorlog wordt, doordat de aankondiging van den Messias voorafgaat. Maar daarbij houdt hij in het geheel geen rekening met het eigenaardig karakter van de hoofdstukken 30 en 31 als eene verzameling van profetieën over éénzelfde onderwerp, zooals we in ons vorig artikel hebben uiteengezet. Met vs 23 begint kennelijk een nieuwe profetie, parallel aan de vorige. Nu is het zeer wel mogelijk, dat De Berkhoff daar anders over denkt, dat hij hfdst. 30 en 31 voor ééne aaneengeschaalde en doorlopende profetie houdt, maar dan dient hij toch de argumenten, welke ten gunste van de andere opvatting zijn ingebracht, te weerleggen en ons de eenheid van den gedachten gang duidelijk te maken. Zooals hij de zaak nu stelt, maakt hij er zich veel

zien, dat het in de groote geestesworsteling van dezen tijd principieel aan de zijde van het Christendom staat en zelfs het Christendom een wijsgeerigen uitdrukkingsvorm kan geven, waardoor voor menigeen tal van theoretische struikelblokken daarin worden weggenomen en het voor den modernen mensch gemakkelijker te aanvaarden zal zijn, zonder daarbij zijn specifiek Christelijk karakter te verliezen.

Is die beschouwing juist? Dat het idealisme een bondgenoot voor het Christendom zou zijn, kunnen we in zekeren zin toegeven, in dien zin n.l., dat het niet minder dan het Christendom den strijd aanbindt tegen het materialisme, zoowel in zijn ouderen vorm als de „in zichzelf rustende eindigheid“ (Tillich), als in zijn meer modernen vorm, „de stofbezetenheid“, zooals men het heeft genoemd, de gespannen gulzigheid naar goud en zinnelijke bevrediging. Het idealisme is er immers ook heilig van overtuigd, dat er méér is dan stof en kracht, en dat het niets baat, of een mensch de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijn ziel.

Daar komt bij, dat de idealistische wereld- en levensbeschouwing, zooals Bierens de Haan daar b.v. een tolk van is, allerlei elementen bevat, die geheel in de lijn van het historisch Christendom schijnen te liggen. De voorstelling, dat alles rust in de idee, lijkt parallel te loopen met de Christelijke overtuiging, dat alle dingen rusten in het eeuwige raadsplan Gods. Dat de wereld zelf-spiegeling Gods is, schijnt op het zelfde neer te komen als de Christelijke belijdenis, dat God zich in al het geschapene openbaart. Het drama der wereld, waarin ze uit de stelling, de these, door de tegenstelling, de antithese heen, weer komt tot de herstelling, de synthese, herinnert ons direct aan de drie schriftuurlijke momenten van schepping, val, verlossing. En zoo zouden ook in de levensleer, de leer der persoonlijkheid en haar ontwikkeling tal van momenten aan te wijzen zijn, die vrij dicht de leer van het Christendom schijnen te naderen.

Het eenige, dat anders schijnt te zijn, is, dat de grenzen, de tegenstellingen hier minder scherp zijn. God niet boven de wereld, maar erin. De schepping der wereld niet als een bepaald moment, maar als een eeuwige schepping. De wedergeboorte en bekeering niet als een breuk in het natuurlijke leven, maar meer dynamisch, groeiend, meer sublimering van het natuurlijke dan onderwerping.

En toch, hoe frappant in veel de overeenstemming mag schijnen te zijn, toch ligt hier een kloof, die in den meest volstrekten zin onoverbrugbaar mag heeten.

Het idealisme pleegt roof ten aanzien van het Christendom. Het bevat waarheidselementen, maar die het aan het Christendom heeft onttolen.

De menschelijke ziel blijft van nature Christin. Dat blijkt ook in iets als dit idealisme overduidelijk. De leugen kan nooit leven uit zichzelf maar vegeteert altijd op de waarheid. Daarvan legt een boek als het genoemde van Bierens de Haan schier op elke bladzijde getuigenis af.

Maar vegeteeren op de waarheid is iets totaal anders dan leven uit de waarheid. En dat laatste doet het idealisme in geen geval. Geen wonder, omdat immers juist volstrekt Hij hier ontbreekt, die DE Waarheid is, n.l. Jezus Christus.

te gemakkelijk af. Willen we een ernstige bestudeering van het getuigenis der Heilige Schrift, dan moet veel dieper op de dingen worden ingegaan dan in het boek van Ds Berkhoff geschiedt.

Ook in hoofdstuk 31 vinden we verder telkens de belofte van Israël's herstel, telkens op andere wijze, maar toch altoos betrekking hebbende op den terugkeer uit de Babylonische ballingschap. Al wel heel duidelijk is dat in het laatste stuk, Jer. 31:38—40, eene aankondiging van den herbouw der stad, die in nauwkeurige topografische details treedt, en daardoor zoowel bewijst, dat het hier niet over het geestelijke Jeruzalem gaat, alsook dat geen andere herbouw kan bedoeld wezen dan die binnen een zoodanig tijdsverloop zou plaats vinden, dat dergelijke topografische bijzonderheden nog practische waarde hadden. Ik vraag mij af, waarom Ds Berkhoff juist van deze plaats zwijgt. Als hij naar een plaats zoekt, die onmiskenbaar letterlijk van het aardse Jeruzalem moet worden verstaan, is het deze. Waarom haalt hij die dan niet met blijdschap aan? Of gevoelt hij soms zelf, dat hij die moeilijk op een toekomstigen herbouw van Jeruzalem in wie weet het hoeveelste jaar na de geboorte van Christus kan laten slaan? Maar dringt het dan niet tot hem door, dat dit als een waarschuwing moet worden gezien, dat zijn opvatting niet de juiste kan zijn?

Eene uitzondering op den regel, dat deze heilstoelzeggingen betrekking hebben op den terugkeer uit de Babylonische ballingschap, vormt Jer. 31 vs 31—34, de bekende profetie van het nieuwe verbond. De tegenstelling welke hier gemaakt wordt tusschen dat nieuwe verbond en het verbond van den Sinaï leert ons dat het gaan moet om iets dat van veel dieper ingrijpende betekenis is dan de terugkeer uit de Babylonische ballingschap. Bij dien terugkeer wordt dezelfde verhouding weer opgevat en voortgezet, die krachtens het verbond van den Sinaï bestond. Maar het nieuwe

Daardoor waarheid is catuur.

In Jezus wordt bevend versta dat ook verlangen wereld, he van verre den drieën maakt", er woordighei

Wat het danks alle langen, on Maar in klaar aan stand ten buigt God het tevens die in de niemand

Ja, de p tusschen omdat die Schepper heilighet Christus eerstgenoe bonds-gem onderstelt bij God waarbij no Hem en Z

Het is d dat het d miskent. I schijnt te wij, dat hi scherp zijn om te ma dom en i schijnt te door ons tendom, d grenzen, d het recht

„Is het steld, „is gevallen is zijn moei zoowel al Christende het idealis het is, on dom over kerkelijk Christende dan als v te worden

Daarom heel in he gaat iema „Der Kam Christende bewaren!

verbond v constituee Sinaï dec dit nieuw intrede v wij in H Berkhoff v verbond g het werel het nation heel ten toegest bond der meente u dit nieu het zal d bldz. 154 recht tege in. De bo Hebreëe de Nieuw dat al uit ten doel de Nieuw is het ook eene betre moet, ma wezig is tot Midde worden d verbond E toen de Dat is oo aankondig mia's pro zóó verkl diens dag gekensche dwijning een feit g

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Het Chillasme en het Oude Testament.

XXI.

Jeremia: de aankondiging van Israël's herstel in hfdst. 30-33.

Een soortgelijken gedachtengang als in Jer. 30 vs 5—11 vinden we in Jer. 30:12—17. Hier wordt het volk toegesproken als een vrouw aan wie een doodelijke wonde is toegebracht; dat is het oordeel Gods over de zonde; maar voor die doodelijk verwonde zal de Heere toch weer heeling doen tot stand komen. Zoo is het ook in Jer. 30:18—22. Wel ontbreekt hier de bepaalde schildering van het oordeel, maar de profetie gaat toch van het oordeel uit en kondigt een wending in Jakobs lot en herbouw van de in puin gevallen stad aan. Het is mij een raadsel hoe Ds Berkhoff kan schrijven (De Christusregeering, bldz. 152, 153), dat deze toezegging voor Israël nog nooit is vervuld, en dat ze daarom of aan Israël moet worden onttolen en vergeestelijkt, of, indien men ze letterlijk opvat, haar vervulling nog toekomstig moet worden geacht. Ds Berkhoff geeft niet aan, welk element in den tekst hem tot zijn zoo besliste uitspraak aanleiding geeft, en het is daarom moeilijk er naar te gissen. Ik zie echter niet in, welk steekhoudend bezwaar er tegen ingebracht kan worden, om deze uitspraak letterlijk te verstaan en in den terugkeer uit de Babylonische ballingschap vervuld te achten. In het 21e vers vinden we hier ook weer, evenals in vs 9, de komst van den Messias aangekondigd. De woorden waarin dit geschiedt („en zijn Heerlijke zal uit hem zijn, en zijn Heerscher uit het midden van hem voortkomen“) zouden op